

Ющик О. І.,

К.Ю.Н.,

*доцент кафедри кримінального права юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ВПЛИВ ОСОБИСТИХ ФАКТОРІВ ВИННОГО ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ

У п. 3 ч.1 ст. 65 КК України зазначено, що суд повинен призначати покарання з урахуванням особи винного. Обставини, що характеризують особу винного мають свою специфіку і відповідно впливають на вибір конкретного розміру покарання [2]. Виокремлення особи винного як критерію індивідуалізації покарання сприяє реалізації принципів призначення покарання, а також є фактором досягнення мети покарання і враховують ту обставину, що особисті якості людини можуть проявлятися у вчиненому кримінальному правопорушенні не завжди в повній мірі.

Що слід розуміти під особою винного? Перш за все особа – це людина, яка має певні характеристики, здібності, статус, що становлять її індивідуальність. Якщо визначати особу винного, то слід розуміти що це індивід, який не лише винен у вчиненні кримінального правопорушення, але враховується його психобіологічна характеристика, соціальна поведінка до і після вчинення правопорушення. На це звертає увагу Верховний Суд України у Постанові Пленуму «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 р. № 7, що досліджуючи дані про особу підсудного, суд повинен з'ясувати його вік, стан здоров'я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання, його минуле (зокрема, наявність не знятих чи не погашених судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо.

О. О. Дудоров і М. І. Хавронюк до факторів, які повинні враховуватись при призначенні покарання, відносять: спосіб життя, заслуги перед державою, ставлення до праці і навчання, поведінку в сім'ї і побуті, схильність до вчинення правопорушень, у т.ч. повторно чи вперше особа вчинила кримінальне правопорушення, чи має вона судимість, інші дані, що характеризують її з позитивного або негативного боку. Важливими також є дані про її вік (зокрема про те, чи досягла вона повноліття на момент вчинення кримінального правопорушення і на момент призначення покарання), сімейний стан і наявність утриманців, стан здоров'я, працездатність, інвалідність і вагітність. Усі дані про особу оцінюються в їх сукупності, і це дає можливість суду поглянути на людину не лише як на суб'єкта кримінального правопорушення, а як на

людину загалом, яка має індивідуальні особливості, і визначити, свідчать вони про закономірність протиправної поведінки особи чи скоріш про те, що вчинення нею даного конкретного кримінального правопорушення є збігом обставин [1, с. 354].

На думку Т. В. Сахарук під особою винного слід розуміти сукупність правових, соціальних, психічних, психологічних та фізичних властивостей індивіда, визнаного винним у вчиненні злочину, які характеризують особу до моменту вчинення злочину, під час вчинення та після вчинення злочину і мають суттєве значення для вибору міри кримінально-правового впливу з точки зору досягнення мети покарання [4, с.10]. Можна погодитися з попередньою думкою, оскільки вибір покарання винній особі у вчиненні злочину повинен бути спрямований не тільки на кару, але і її виправлення, перевиховання, попередження вчинення нових злочинів. Враховуючи особу винного і призначаючи покарання суд обов'язково повинен розглянути усі обставини, які пов'язані із вчиненням злочину та інші обставини, які характеризують особу винного.

Принцип індивідуалізації покарання також містить постулат, що суд повинен враховувати індивідуальні особливості кожної особи при визначенні виду та міри покарання. До ознак, які враховуються при призначенні покарання і характеризують особу винного належать:

1. Правова характеристика особи. Тут необхідно звернути увагу на законодавче закріплення ознак, пов'язаних із суб'єктом злочину: осудність (ст. 19 КК України), вчинення злочину спеціальним суб'єктом (ч.2 ст. 18 КК України), вчинення злочину у співучасті (ст.ст. 26, 27 КК України), вчинення злочину неповнолітнім (п. 3 ч.1. ст. 66 КК України), вчинення злочину жінкою в стані вагітності (п. 4 ч.1. ст. 66 КК України), рецидив злочинів (ст. 34 КК України), судимість (ст. 88 КК України) та ін.

2. Психобіологічні характеристики особи: вік, стать, стан здоров'я, наявність фізичних недоліків (сліпота, німота, вади слуху, зору) та психічні розлади (неврози, психопатії, розумові відсталості), які не виключають осудність особи та інші.

3. Соціальні ознаки: освіта, сімейний стан, наявність на утриманні неповнолітніх дітей, осіб похилого віку, розмір заробітної плати та іншого доходу підсудного, відношення винного до праці, громадського обов'язку, правилам співжиття, сім'ї, потерпілого (в тому числі позитивна і негативна характеристика за місцем проживання, роботи, навчання), наявність державних нагород, почесного звання, наявність стійких антисуспільних якостей. Зловживання алкоголем, нормативними засобами, психотропними та іншими одурманюючими речовинами, здатність виправити без ізоляції від суспільства, посткримінальна поведінка винного та інші відомості, які, поряд з іншими, можуть бути враховані судом при призначенні покарання та інші.

Звичайно, що обставини, які пов'язані з правовою характеристикою

особи є обов'язковими. Суд зобов'язаний їх застосувати при призначенні покарання із вказівкою на відповідну норму як Загальної, так і Особливої частини Кримінального кодексу України. Психобіологічні особливості є важливим фактором справедливого покарання. Наприклад, вік є показником соціально-психологічних властивостей особи, тому береться до уваги те, що у осіб середнього та старшого віку вже сформований характер, є значний життєвий досвід, а їх дії частіше є наслідком обміркованих рішень. Що стосується призначення покарання неповнолітнім, то суд має надавати значення умовам їх життя та виховання, впливу дорослих, рівню розвитку та іншим особливостям особи неповнолітнього (ч. 1 ст. 103 КК України, ч. 1 ст. 435 КПК України) [3]. Окрім того, відомо, що неповнолітні легко піддаються впливу, є неврівноваженими, нездатні у деяких випадках належно оцінювати ситуацію, намагаються самоствердитись та самовиразитись за рахунок вчиненого злочину. Найвагоміше суди повинні надавати оцінку соціальним ознакам особи винного. Попередити вчинення майбутніх злочинів, можливо лише на підставі детального вивчення причин, які спонукали особу або призвели до злочинної поведінки. Аналіз соціальних властивостей особи може призвести не тільки до позитивної, але і до негативної оцінки. При позитивних якостях суд вправі застосувати пом'якшуючі обставини, які навіть не зазначені в законі, що призведе до звільнення від покарання або призначення більш м'якого покарання. У разі виявлення негативних ознак, що може призвести до посилення кримінальної відповідальності, необхідно запроваджувати допомогу особі у викоріненні антисоціальних властивостей (лікування від алкоголізму і наркоманії, сприяння у працевлаштуванні, проведення ресоціалізації особи після відбування покарання). Для індивідуалізації покарання має значення з'ясування сімейного стану, поведінки підсудного у сім'ї, чи перебувають на його утриманні неповнолітні діти, батьки похилого віку, а також чи мали місце факти, що свідчили про його нег'ативну поведінку в сім'ї (пияцтво, жорстоке поводження з членами сім'ї, негативний вплив на виховання дітей тощо). Особливу актуальність з'ясування цього питання має при призначенні покарання у вигляді штрафу і конфіскації майна, оскільки виконання цих видів покарань може безпосередньо відбитися на майновому стані його близьких. Від суду вимагається уважно вислухати і за можливості врахувати думку усіх учасників судового провадження, які за законом мають право її висловити, стосовно покарання підсудного. Невиконання судом цього обов'язку може потягнути скасування або зміну вироку. Так, відповідно до положень ст.ст. 408–409, 413–414, 420, 438 КПК підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної (касаційної) інстанції є: неправильне застосування закону про кримінальну відповідальність (зокрема, призначене більш суворе покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) КК);

невідповідність призначеного покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого (зокрема, призначене покарання, яке хоч і не виходить за межі, встановлені відповідною статтею (частиною статті) КК, але за своїм видом чи розміром є явно несправедливим через м'якість або через суворість[1, с. 355].

Призначаючи покарання суд обов'язково повинен враховувати правові, психобіологічні та соціальні особливості особи. При встановленні особи недостатньо лише зазначити відомості як про індивіда, а і необхідно відобразити усі сторони та прояви соціального життя, як і негативні, які можуть свідчити як про її суспільну небезпечність, так і позитивні. Врахування особи винного як загальна засада призначення покарання визначає справедливе правосуддя, що втілює основні принципи призначення покарання, а відповідно, забезпечує досягнення мети покарання, за допомогою врахування особливостей особи, яка вчинила злочин і слугує виявленню причин злочинності у суспільстві, що дозволить їх попередити та зменшити.

Використані джерела

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 450 с.

Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 05.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 29.08.2022).

Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 25.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-VI#Text> (дата звернення 29.08.2022).

2. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 19 с.

Яїцька Д. І.,
*аспірантка кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ ЯК ФОРМА УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

24 лютого 2022 р. РФ здійснила повномасштабне військове вторгнення на територію України. Указом Президента України № 64/2022 в Україні було введено воєнний стан, який продовжено дотепер [1].